

S. Turcsányi Ildikó:
Jantyik Mátyás országházi festményeiről

Már fél évszázada (50 éve), hogy 1971-ben felvette a békési múzeum a helyi születésű neves festő, Jantyik Mátyás (1864-1903) nevét. Akkor és azóta is sokan kérdezik, ki is volt ő, milyen művét kellene ismernünk, hiszen a neve országosan nem túl ismert. Ilyenkor mindig országházi falfestményeire utalunk. Ezeknek, ezek elkészülésének, előmunkálatainak, korabeli híradásainak, a művek akkori visszhangjának jártam most utána, a korszak legismertebb és legkedveltebb hetilapja, a Vasárnapi Újság cikkeinek és saját múzeumi gyűjteményünk segítségével.

A Vasárnapi Újságban a készülő új Országházzal megjelenő legelső, minket érdeklő hír 1898. január 2-án arról tudósít, hogy „a falmezőkre kiváló festőművészek történelmi freskói jönnek”, valamint, hogy az új országház belső építési munkálatait három év alatt be kell fejezni. Február 27-

én – bár nem az országházi falfestmények kapcsán – találkozhatunk Jantyik Mátyás nevével Lotz Károly legkiválóbb tanítványai között. (Ez a későbbi Lotz-díj szempontjából lehet fontos.) Végre április 10-én már az országházi falfestményekre kiírt pályázatról olvashatunk: „Az új országház főrendiházi, delegáczióházi és étkező terme díszítéséhez falképekre hirdetett pályázatot az építő bizottság. A feladott tárgyak voltak: az aranybulla kihirdetése, a pozsonyi országgyűlés jelenete Mária Teréziával és az 1867-iki koronázásból a kardvágás, az udvari ebéd és a vérmezei népünnep. A beérkezett vázlatok közül díjakat nyertek: Csók István, **Jantyik Mátyás** és Dudits Andor. Lapunk jól ismert művész munkatársa, **Jantyik Mátyás**, a pozsonyi országgyűlés jelenetéről készített vázlattal nyert díjat; másik vázlata az aranybulla kihirdetése.”

Jantyik Mátyás önarcképe
(magántulajdon)

Vázlatrajz múzeumunk gyűjteményéből: „Koronázási jelenet, kardvágás”

Bár sem itt, sem későbbi cikkekben, életrajzi feldolgozásokban nem találkozunk vele, a múzeumi és egyéb anyag átnézése során úgy gondoljuk, **Jantyik** a koronázási jelenetekre is beadta pályázatát, mivel rajzai között megtaláltuk ezeket. A kardvágás és a koronázási ebéd vázlatrajza múzeumi gyűjteményünkben található, míg a harmadik koronázási jelenet magántulajdonban van.

Színezett rajz múzeumi gyűjteményünkben: „Koronázási ebéd, kompozíciós vázlat”

A pályázat eredményéről részletesen tudósító cikk – sajnos nem ismerjük szerzőjét - június 12-én jelent meg. A Vasárnapi Újság rendkívül elismerően nyilatkozik a festőről és kicsit önmagát is kiemeli: „A pályázaton **Jantyik Mátyás** két vázlata okoz feltűnést, s emeli a verseny becsét. Megfestette II. Endrét és Mária Teréziát. Mindkét vázlata nyert és méltán. A siker és a lapok egyhangú dicsérete bennünket is közélről érdekel, mert Jantyik a Vasárnapi Újság rajzolója, ki évek óta már sok sikerült rajzot készített lapunk részére. Az ő tartalmas és öntudatos művészetének mindannyi bizonyítványai azok az illusztrációk és életképek, melyeket lapunk közölt tőle, és tegyük hozzá, hogy eredetiségének is.” Részletesen elemzik a pályázatra beadott vázlatokat is: „Tetszenek is a vázlat stílszerű részei, és maga II. Endre, a mint egykedvűen ül a mély trónban, a honaljig érő két támlára nyugtatott karral. A balkezére fűzött olvasó ügyes jellemzés a Jeruzsálemben járt királyra, s ma is keleti szokás az olvasó viselése. Élénk és szépen rendezett a csoport, mely az aranybulla kihirdetését fogadja.” A másik képről még részletesebben írnak: „Mária Terézia is korhű kép minden részletében, a parókás magyarokkal, a terem arkhitektúrájával. A lelkesült tömeg pedig nagy meggondolással és nemzeti érzéssel festett, mert a jelenetnek valódi értelmét az a néhány bécsi excellenciás úr tetőzi be, kik e fényes és hatalmas csoportozattal szemben, mely ragyog és annyi erőt mutat, szürkén és az alárendeltség érzésével húzódnak félre a trón lépcsői mellé.” A Vasárnapi Újság szerzője a többi, pályázatról tudósító lapot is idézi: „Jantyik művészi hivatottságát elismerik s azokról szokatlan melegséggel nyilatkoznak. Egyik lap szerint: «Vázlatai valamennyi közül kitűnnek kompozíciójuk eredetisége, a remek típusok, a korhű jelmezek és architektúra, valamint kifogástalan rajzuk által». A másik lap szerint: «Komoly tanulmány, történelmi érzés és nagy tudás terméke áll előttünk. Öröndetes meglepetést értünk. Tudja, hogy ehhez a jelenethez történelmi arkhitektúra kell és megfesti egy román templom jellemző belsejét; hasonló gondot fordít az öltözöttekre.»”

Egy hónap múlva, július 17-én újabb cikk jelent meg az Országházról, melyben kiemelik, hogy a gyűléstermek falait freskók, festmények ékesítik, hasonlóképpen az étkezőtermet, a folyosókat. A főrendiház és étterem számára maga az építőbizottság választotta ki a megfestendő tárgyakat s azok vázlatainak elkészítésére pályázatot hirdetett, melynek eredményét az újság már annak idején közölte. Ezúttal a kitüntetett vázlatok közül mutatnak be hármat, ebből minket névadónk vázlatai érdekelnek. A cikk szerzője szerint (nevét sajnos nem ismerjük) **Jantyik Mátyás** a két legnehezebb feladattal küzdött meg: amikor II. Endre az Aranybullát kihirdeti és mikor Mária Terézia segélyért fordul a magyarokhoz. Ezekhez történelmi tanulmányok voltak szükségesek, mivel a részletek hitelessége elengedhetetlen. Mária Terézia korát jól ismerjük külsőségeiben, a viseletekben, a fegyverekben, azonban az Árpádházi

királyok idejéből nem sok maradt ránk. Mégis Jantyik mind a két vázlatán bírálói egyhangúlag elismerték, hogy a történelmi hangulatot jól eltalálta, az egyik jeleneten a bizánci hatások látszanak, úgy az öltözetekben, mint építészetileg, a másiknál a rokokó. A szerző szerint alapos készülődés gyümölcse mind a két vázlat, melyet nagy elismeréssel fogadtak bírálói. „Az aranybulla kihirdetése” a nemzet közjogi fejlődésében jelentett nagy fordulópontot, II. Endre ekkor jogokat adott a nemzetnek, nem önszántából ugyan, a nemzet ereje vívta ki azt. A cikk szerzője részletesen elemzi a képet: a király alakja éppoly sokat mond, mint a büszke nemesség, (akkoriban a nemesség alkotta a nemzetet, a közrendűek semmilyen joggal nem rendelkeztek)

A Vasárnapi Újságban megjelent tanulmány az Aranybulla kihirdetéséről. A tanulmány holléte nem ismert, talán magántulajdonban lappang valahol.

Az elkészült falfestmény az Országházban

mely megjelent, hogy a bulla kihirdetésének tanúja legyen. A király alakjához **Jantyik** a bulla pecsétjéről vette az alap gondolatot, ott is mély, keskeny trónon ül a király, a képen is így látjuk. A bizánci stílusú trón támlái csaknem a király hónaljáig érnek. Két kezét, melyek egyikéről olvasó-füzér lóg le, összekapcsolva tartja, s mélyen el van merülve érzelmeiben. Az olvasófüzér a szerző szerint a Jeruzsálemben járt királyt találóan jellemzi: a keleti embernek mindig ott van csuklóján az olvasó. Nem imponáló alak a király, de a történelemből sem ilyennek ismerjük, s nem lehet e pillanatban sem az, mikor az erőszakoskodásokra és igazságtalanságokra kitört lázadás után ünnepélyesen megadja a jogot az ország rendjeinek, hogy ha a törvényeket ő vagy utódjai meg nem tartják, ellentmondhassanak és fegyverrel is ellenállhassanak. Hideg alakjával nagy ellentét a környezete, mely lelkesül, ujjong és erőt képvisel. „A nagy esemény történelmi tanulságát igyekszik nyújtani **Jantyik**, s el kell ismerni, hogy felfogásában a gondolkodó elme és a sugallatot nem nélkülöző művész nyilatkozik.” – zárja a kép ismertetését a szerző, aki szerint a pozsonyi országgyűlés képe hasonló eszmeiséget hordoz. Ismét a nemzet áll a trón

előtt, de ez egy lelkesedő csoport, mely életét és véréit kínálja az uralkodónak. A királynő, akinek birodalmát, trónját minden oldalról ellenség fenyegeti, esedezve fordul ahhoz az országhoz, melytől legtöbbet remélhet. „Vajon egy büszke királynőt kell-e itt keresnünk, a mint ezt a nagyasszonyt festők és szobrászok ábrázolják?” – teszi fel a kérdést a szerző, majd

A Moriamur első, múzeumi gyűjteményünkben levő vázlatrajza

A Vasárnapi Újságban megjelent tanulmány, szerepelt az Ernst Múzeum XXXIX. Aukcióján 1928-ban, jelenleg lappang valahol.

A kész falfestmény az Országház főrendi termében

válaszol is rá: „**Jantyk** drámailag fogta fel a jelenetet. A fájdalomában és kétségében megtört asszonyt, kinek annyi féltlenivalója van, kit fájdalom tép, fölibe helyezte a királynőnek. Nem a hatalom, az uralkodás hideg, szertartásos vagy zord fenségét képzei maga előtt e pillanatban, hanem a nőt, ki szenved, aggódik, kinek fájdalma és szorongatottsága annyira megható.” A többi alakot két csoportra osztja: az egyik a kép bal oldalán álló kemény kuruc alakokból, copfos és parókás magyarokból és Bécsben élő magyar főurakból áll, szemléltető összeállítása

az akkori magyarságnak. A másik csoport a királyné melletti pár mozdulatlan, szerep nélküli alak, akik a bécsi udvart képviselik. A szerző meglátása szerint mind a két képnél sok függ majd attól, hogy nagyban megfestve, hogyan dolgozza ki a művész a részleteket. Az újságban is közölt vázlatok mindenesetre igen jól sikerültek.

1900. július 15-én örömmel olvashatjuk, hogy a budapesti új Országháza jövőre, 1901. év végével teljesen elkészül. A külső rész már 1896-ban készen állt, azóta a belső munkálatokkal is annyira haladtak, hogy csak a padozat és a díszítő munkák befejezése van hátra. Az új Országházát már szebbnél-szebb freskók, köztük Lotz Károly remekművei díszítik, de régóta dolgozik ott Vajda Zsigmond, Kriesch Aladár, Dudits Andor, Krenner Viktor, **Jantyik Mátyás**, Spányi Béla s még több festőművész, akik freskóképeikkel még az őszre teljesen elkészülnek.

1902. január 5-én az 1898 óta évente a legjobb történelmi kép festőjének odaítélt Lotz-díj nyertesét hirdették ki. „Lotz az 1901. évre **Jantyik Mátyás** festőművésznek ítélte oda, az új országház palotájának a főrendiházi ülésterme számára készített „Moriamur” és „Aranybulla” című most befejezett falfestményeiért.” Rövid életrajz után mint a magyaros érzés, a megfigyelés, a festői csoportosítás, az értelmes és hű előadás festőjeként jellemzik.

A Vasárnapi Újság következő számában (január 12.) az új Országház falfestményeivel foglalkozik egy hosszú, három oldalas, képekkel teli cikkben. Szerzőjét ennek sem ismerjük, de az ismertetés igen részletes. Minket azonban most csak a Jantyik-művek érdekelnek. Megjegyzik, az új Országház a világ legnagyobb épületei közé tartozik. A termék díszítését úgy oldották meg, hogy az elnöki emelvénytől jobbra és balra helyeztek el falfestményeket, egy-egy történelmi jelenetet. Vajda Zsigmond a képviselőházba az 1848. évi országgyűlés megnyitását és az 1867. évi koronázást festette. A főrendiház képeire **Jantyik Mátyás** vázlateit fogadták el, a két kép az elmúlt évben készült el. Megemlítik, hogy művészt épp a napokban érte az a kitüntetés, hogy a Lotz-díjat neki ítelték. **Jantyik** a magyar történelem két nevezetes mozzanatát festette: az Aranybulla kihirdetését és a pozsonyi országgyűlés jelenetét, mikor a szorongatott királynő a magyarok segítségét kéri. A cikk szerzője hasonlóan fogalmaz, mint amikor 1898-ban a vázlatokat ismertették, így azt nem ismétljük. Kiemeli azért, hogy festő a ruházatra nézve a népviseletből igyekezett elfogadható és valószínű motívumokat találni, s keletre is elment, hogy a bizánci szokások szerint élő királyi udvar ábrázolásához megfelelő vonatkozásokat találjon. **Jantyik** képén II. Endre nem imponáló alak, a nemzet ereje áll vele szemközt, s a király törődötten ül a bulla pecsétje szerinti bizánci stílusú trónján. A bullát éppen

Tanulmányok az Aranybulla című képhez múzeumunk gyűjteményéből.

most olvassa fel a királyi nótárius. Mozgalmas csoport gyűlt össze, hogy meghallgassa, s a háttérben is láncokkal elzárt tömeg látszik. Az egyes alakok mind érdekesek, nem megszokott figurák. Az újság a képhez készült vázlatokból is közöl néhányat. Az egyik a kép első vázlatai közül való, méghozzá a királyról. Bár ezt most mi is közreadjuk, ezt a vázlatot – a többivel ellentétben - sehol sem találtuk, talán magántulajdonban lappang valahol. A királytól balra álló ősz alak, süveggel a fején, gatyás ruhában, ismert tanulmány, de itt említhetjük a gondos előkészítés végett készült kéz- és lábtanulmányokat is. A „Mária Terézia a pozsonyi országgyűlésen” című kép korabeli alakjai már inkább ismertek rajzokból, festményekből, s a királynő arcképeiben is

Királytanulmány az Aranybullához a Vasárnapi Újságból

lehetett válogatni. A cikk szerzője kis történelmi eszmefuttatást is rögtönöz az eseménnyel kapcsolatban: „Osztrák történetírók és udvari poéták azzal is kibővítették, hogy Mária Terézia király 1741-ben karján kis fiával, a későbbi II. Józseffel lépett a rendek és karok elé, s így kérte

lehetett válogatni. A cikk szerzője kis történelmi eszmefuttatást is rögtönöz az eseménnyel kapcsolatban: „Osztrák történetírók és udvari poéták azzal is kibővítették, hogy Mária Terézia király 1741-ben karján kis fiával, a későbbi II. Józseffel lépett a rendek és karok elé, s így kérte

Drapéria-, kéz- és lábtanulmányok múzeumunk gyűjteményéből a Moriamurhoz

trónja oltalmát, így is festették sokszor a híres jelenetet. De bizonyos, hogy a kis József akkor nem volt Pozsonyban királyi anyjával. A jelenet nem is az országgyűlésen történt, mert az országgyűlés semmiféle irata róla nem tud, csak a hadi segély megajánlásáról. A jelenet

színhelye — többek elbeszélése szerint — a pozsonyi várkastély volt, a hová a rendek és karok főbbjei meghívattak, a mikor is Mária Terézia föltárta a birodalmát fenyegető veszélyt. A rendek lelkesedve kiáltották: «Moriatur» (meghalunk), mások szerint «Damus vitam et sanguinem = lelkünket és vérünket adjuk», volt a felharsogó fogadás.” A festményhez készült vázlatokból a kép bal szélén látható egyik lelkesedő alakot külön is leközlük. A szerző kiemeli a magabiztos és helyes rajzolási módot, a részletek választékosságát és a jelenet drámai elevenségét. Véleménye szerint a színekben és a technikában a művész a freskófestés tónusát és modorát a régi mesterek hagyományai szerint kezelte. Végül azt a konklúziót vonja le, hogy az országházba festett két freskójával **Jantyik** történeti festőink legkiválóbbjai közé emelkedett.

Egy hét múlva az itthon vagy külföldön kitüntetett művészek tiszteletére január 15-én rendezett estélyről tudósít az újság. **Jantyik Mátyást** az országházi falfestményekért elnyert Lotz-díj birtokosaként olyan művészek sorában ünnepelték, mint Teles Ede, Szinnyi Merse Pál, Stróbl Alajos, Pór Bertalan, Ferenczy Károly, Fényes Adolf.

Tanulmányrajzok a Moriamurhoz a múzeum gyűjteményéből, az alakok pontosan beazonosíthatók a falfestményen: az első rajz a kép bal oldali csoportjában álló férfi, a második a trón előtt álló pap alakja, a harmadik a középben térdelő férfi mögött látszik, , míg az utolsó a kép bal szélén álló parókás férfi.

1902. június 29-én az Országház munkálataival kapcsolatban még azt írják, hogy a főrendiház helyiségei októberre nem készülnek el, csak november végére. Egy hónap múlva, július 20-án már arról tudósítanak, hogy az október 8-án megnyíló országgyűlés képviselőháza már berendezve találja helyét az új Országházban, a főrendiház is néhány hét múlva beköltözhet. Ünnepélyes megnyitást terveztek, a két Ház együttes ülésével a kupolacsarnokban, mint az 1896. évi ezredéves ünnepen volt.

1902. október 5-én az új Országházról írnak részletesen, a két és fél oldalas, képekkel illusztrált cikket a korszak jeles művészettörténésze, Csányi Károly jegyzi. Az 1880-ban elrendelt, majd szinte azonnal kiírt építöpályázaton első díjat nyert Steindl Imre építóművész, műegyetemi tanár tervei alapján az állandó Országház építését 1885. évi október hó 12-én kezdték meg, ekkor történt meg az első kapavágás. A cél az volt, hogy az épület Magyarország ezredéves fennállásának ünneplése idejére külsőleg egészen, belül pedig az ünnepély céljaira szolgáló részeiben elkészüljön. 1894. május 5-én már tartották a hagyományos „bokrétaünnepet”, 1895 május 16-án a kupola boltozatának zárókövét is elhelyezték, 1895. decemberben pedig az épület összes külső homlokzatai megszabadultak az állványoktól. Több művész működött közre az új Országház figurális festményeinek megalkotásában. A főrendiházban az elnöki emelvénytől jobbra és balra lévő falsíkokon **Jantyik Mátyás** a „Moriatur” és „Aranybulla” című, a képviselőház üléstermének ugyanazon helyén pedig Vajda Zsigmondnak az 1848. évi országnyűlést és az 1867. évi koronázást ábrázoló képei

kerültek. November 30-án aztán szüksézávan tudósít az újság, hogy a főrendiház összes helyiségeit berendezték már az Országházban s a főrendek itt tartják legközelebbi ülésüket. „Díszre a teremnek az elnöki emelvény fölött két oldalt két freskókép, az egyik az aranybulla kiadását, a másik a «Moriampur» történelmi jelenetét ábrázolja. Mindkettő **Jantyik Mátyás** festőművész műve.”

Tanulmányrajzok a múzeum gyűjteményéből a Moriampurhoz: éljenző alakok és a falfestmény bal szélső alakjának kidolgozott felsőteste.

1903. október 18-án a HALÁLOZÁSOK rovatban megemlékeznek elhunytáról: „**JANTYIK MÁTYÁS** festőművész, meghalt október 15-ikén Békésen, 39 éves korában. Szép művészeti pályájának korai megszakadását mélyen gyászolja lapunk is, melynek annyit rajzolt, alkalmi illusztrációkat, tősgyökeres népies életképeket. Alig van most valaki, a ki a falusi életet, annak alakjait, sajátosságait több jellemző megfigyeléssel, érzékkel és reális hűséggel tudná lerajzolni, mint **Jantyik Mátyás**. De a történelmi festészetben is két nagy fali képe őrzi tehetségének emlékét az országház főrendiházi termében. Az egyik «Az aranybulla kihirdetése» a másik «Mária Terézia a pozsonyi országgyűlésen». A két képet a Lotz-díjjal is kitüntették. Sokat nem festett, a kiállításokon ritkán találkoztunk vele. Tanult és készült. Rendkívüli gondnal gyűjtötte össze egy-egy képhez a tanulmányokat, figyelve a természet és élet jelenségeit, rajzolva, festve a vázlatokat. ... Budapesten a Múcsarnokban kiállított festményei többnyire életképek voltak, leginkább Békésmegye áldott mezejéről. A nyáron kezdett betegeskedni s ekkor a fővárosból hazament Békésre, anyja és testvérei körébe. ... A Gellérthegy művészházban kibérelt műtermét már el sem foglalhatta. A szép tehetség pályájának vége szakadt és október 18-ikán a békési temetőben egy sírhantot hánynak a széptehetségű művészre, a szeretetreméltó emberre.” Az újság következő, október 25-i számában hosszú, kétoldalas cikket szenteltek emlékének (sajnos a cikk szerzőjét nem ismerjük). Kiemelték folyamatos tanulási vágyát, szerény életmódját, állandó önbíralatát, tépelődő természetét. Bizott tehetségében, de nem dolgozott gyorsan, nagyobb képeit sokáig, nagy műgonddal festette. Konceptióival, vázlataival azonban hamar végzett, nagy hirtelen vetette azokat vászonra vagy papírra. Illusztrációit is rendkívül könnyen készítette, de mindig művészeti felfogással, erőteljes stílusban. Sokszor rajzolt a Vasárnapi Újságnak, „torzképeket” az Üstökös és Bolond Istók élclapoknak. Az „Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben” sorozatnak készített illusztrációi a legkitűnőbbek közül valók. Kortársai szerint nemigen barátkozott, egy kissé nehézkes is volt, de mindig egyenletesen derűs és lelkesedő, s félreismerhetetlenül művészeti lélek. A cikkben azt is megemlítik, hogy Békés városának régi és nagyabecsült polgár családjai közül való a **Jantyik**-család. Pesten, majd Párizsban tanult. A párizsi Szalonban két életképet állított ki, ezzel kezdődött művészeti pályája. Békésen műtermet is rendezett be, s leginkább itt

dolgozott, az alföldi népről készített életképeket. De a történelmi festészethez vonzódott igazából, tisztelői szerint ehhez készült egész életében. Tehetségének maradandó emléke az Országház főrendiházának termében két fali képe: „Az aranybulla kihirdetése” és „Mária Terézia a pozsonyi országgyűlésen”. Ezeknek már pályázati vázlatai is nagy figyelmet keltettek. Kitüntették érte a Lotz-díjjal is. **Jantyik** csak egy kis részét állította ki műveinek, kisebb életképeivel nem állt a nyilvánosság elé. Sok vázlat és tanulmány is maradt utána békési műtermében. Hagyatékát testvérei a tél végén tervezik kiállítani a Múcsarnokban. Arról is értesülhetünk, hogy temetésén, október 18-án megjelent Békés város és környéke értelmisége és a fővárosból is többen leutaztak. Koszorút küldött koporsójára az Országos Képzőművészeti Társulat, a Képzőművészek Egyesülete, Békés megye, Békés város, a Békés megyei Közművelődési Egyesület. A sírnál dr. Esztegár László művészettörténész, **Jantyik** későbbi életrajzírója mondott rövid beszédet. Részvétávíratot küldött többek között Wlassics Gyula közoktatásügyi miniszter, Lotz Károly, az Országházépítő Bizottság stb. A cikk igen meghatóan zárul: „**Jantyik Mátyás** pihen már. Megható sorsa, hogy még ideje sem volt kifáradni.”

Végül utolsóként 1904. február 21-én olvashatunk a Vasárnapi Újságban névadónkról, ekkor **Jantyik** hátrahagyott képeinek Múcsarnok-beli kiállításáról tudósítanak: „A kiállítás anyaga több termet tölt meg. Van benne három nagy olajfestmény és mintegy százötven kisebb-nagyobb kép, melyeknek tárgyait a festő leginkább a nagy magyar Alföldről merítette. Van továbbá harmincz nagy karton, az új országház festményeinek vázlatai és körülbelül négyszázötven rajz.”

A már betegeskedő festő a Képzőművészeti Társulat 1903. évi tavaszi kiállításán szerepelt utoljára egy vallásos témájú képével, amely Krisztust ábrázolja a keresztfán. E műve ma már a békési katolikus templomban látható hajdani mestere, Orlai Petrics Soma stációképei mellett.